

Täysistunto

Torstai 14.3.2024 klo 16.00—18.35

4. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022

Kertomus K 11/2023 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2024 vp

Ainoa käsittely

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 1/2024 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta.

Pyydän, että ne edustajat, jotka keskustelevat keskenään, siirtyvät salin ulkopuolelle, niin täällä kuulee seuraavaa puhujaa, joka on edustaja Vestman.

Keskustelu

17.05 **Heikki Vestman kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on siis perustuslakivaliokunnan mietintö eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 22, ja esittelen mietinnön. Mietintö on siis yksimielinen.

Muille valiokunnille varattiin tilaisuus antaa lausunto kertomuksesta. [Hälinää — Koputusta salista] Sivistysvaliokunta antoi perustuslakivaliokunnalle lausunnon, jossa kiinnitettiin huomiota muun muassa kertomuksessa kuvattuihin perusopetuksen opiskeluympäristön ja päätöksenteon puutteisiin. Lakivaliokunnan lausunnossa tarkastellaan oikeudenkäyntien kestoa ja rikosprosessiketjua sekä rikosseuraamusalan ongelmia. Tulevaisuusvaliokunta on kiinnittänyt lausunnossaan huomiota ikääntyneiden ongelmiin. Sosiaali- ja terveysvaliokunta tarkastelee lausunnossaan erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten oikeuksien toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Vakiintuneen käytännön mukaan perustuslakivaliokunta ei yleensä eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomuksia käsitellessään mietinnössään arvioi erikseen yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja. Näin perustuslakivaliokunta ei tehnyt nytkään.

Arvoisa puhemies! Oikeusasiamiehen kertomus sisältää oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot, yleiskatsauksen oikeusasiamiesinstituutioon kertomusvuonna sekä jaksot perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja laillisuusvalvonnasta asiarhmittain. Kertomuksesta saa selkeän käsityksen oikeusasiamiehen toiminnasta ja laillisuusvalvonnassa esiin tulleista ongelmista.

Kertomuksessa tarkastellaan oikeusasiamiehen toimintaa myös tilastotietojen valossa. Kanteluita saapui kertomusvuonna yli 6 600. Kertomusvuonna ratkaistiin 6 800 kantelua. Kanteluiden suuresta määrästä huolimatta vuoden lopussa on saavutettu kanteluiden enintään yhden vuoden käsittelyaikatavoite. Omia aloitteita ratkaistiin 50. Kanteluista ja omista aloitteista noin 14 prosenttia johti oikeusasiamiehen toimenpiteisiin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

Kertomukseen sisältyvät vakiintuneen käytännön mukaisesti myös oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot. Oikeusasiamies Jääskeläisen puheenvuoro kertomuksessa käsittelee oikeusasiamiehen tarkastustoimintaa. Tarkastukset tarjoavat puheenvuoron mukaan hyvän tilaisuuden paitsi laillisuuden valvonnalle myös loukkauksia ennaltaestäville ja viranomaistoimintaa ohjaaville ja kehittäville oikeusasiamiehen toimenpiteille. Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin puheenvuoron teemana on oikeusasiamiehen kannanottojen ja esitysten jälkiseuranta. Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen tarkastelee puheenvuorossaan rikosseuraamusalaa. Perustuslakivaliokunta pitää kertomuksessa esiin nostettuja seikkoja tärkeinä.

Perustuslakivaliokunnan kannanottoehdotus on, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Oikeusasiamies Jääskeläinen. — Olkaa hyvä. [Petri Jääskeläinen: Arvoisa rouva puhemies! Olikohan tähän tulossa puheenvuoroja edustajilta?] — Minä ymmärsin, että ne ovat tämän jälkeen, vai haluatteko pitää sen jälkeen, kun edustajien puheenvuorot on käyty? [Petri Jääskeläinen: Sitten ihan lopuksi, kiitos.] — Selvä, tehdään sitten näin. — Elikkä seuraavaksi edustaja Juvonen.

17.09 Arja Juvonen ps: Arvoisa rouva puhemies! Hyvät kansanedustajat ja oikeusasiamies! Käsitellyssä on siis perustuslakivaliokunnan mietintö eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 22. Perustuslain mukaan eduskunnan oikeusasiamies antaa joka vuodelta kertomuksen toiminnastaan sekä lainkäytön tilasta ja lainsäädännössä havaitsemistaan puutteista eduskunnalle.

Kertomuksen mukaan kanteluita on saapunut kertomusvuonna yli 6 600. Havaintona on se, että kanteluiden määrä on jonkin verran laskenut edellisistä vuosista. Kertomusvuonna ratkaistiin yli 6 800 kantelua. Vuoden käsittelyaika on yleinen näissä kanteluiden käsittelyissä, ja se on myös tavoitteena, ja se on erittäin hyvä.

Oikeusasiamies Jääskeläisen puheenvuoro kertomuksessa nostaa esiin sen huomion, että kaikki ihmiset eivät kykene, halua tai ymmärrä tehdä oikeusasiamiehen tärkeimmäksi laillisuusvalvonnan muodoksi mainittuja kanteluita kokemistaan loukkauksista tai epäkohdista. Tämä havainto on erittäin tärkeä. Meillä on paljon ikääntyneitä, meillä on vammaisia henkilöitä, jotka eivät tiedä oikeudestaan valittaa tai kannella. Sen takia erilaisten tarkastusten toimittaminen on erityisen tärkeää, jotta heidän — lasten, vanhusten, vammaisten tai vapautensa menettäneiden henkilöiden — oikeutensa ja kohtelunsa turvataan.

Arvoisa puhemies! Nostan muutamia asioita esille valiokunnan lausunnoista.

Haluan nostaa esille tulevaisuusvaliokunnan hyvän lausunnon, kun he nostavat esiin myös oikeusasiamiehen havaitseman ongelman siitä, että joissakin kyselytutkimuksissa suljetaan osa aikuisväestöstä kohderyhmän ulkopuolelle ikääntymisen vuoksi, vaikka tavoitteena olisi erityisesti selvittää koko aikuisväestön näkemyksiä. Tämä asia on erittäin tärkeä.

Viime jouluna tein itse laadullisen kyselytutkimuksen liittyen ikääntyneiden osallisuuteen, ja myös tulevaisuusvaliokunta nostaa osallisuusteeman tärkeänä asiana esille. Omasa tutkimuksessani ikäraja oli asetettu 101 vuoteen, ja sain vastauksia 81—90-vuotiailta jopa kahdeksan ja liki 100-vuotiaalta yhden vastauksen, ja niillä oli suurta merkitystä.

Tulevaisuusvaliokunta nostaa esille huolen siitä, että kun ympäristöä ja infraa kehitetään, niin ikääntyneitä tulisi kuulla. Tämä nousi esille myös omassa kyselytutkimuksessa-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

ni, sillä yksi suuri syy ikääntyneen osallisuuden heikkouteen on se, että ympäristö on esteinen tai ihminen ei pääse sieltä omasta kodistaan liikkumaan ulos, on esimerkiksi kipuja. Tämä on hyvin tärkeää esimerkiksi kaavoituksen ja liikennesuunnittelun kannalta. Tulevaisuusvaliokunta nostaa tämän kiitettävästi esille omassa lausunnossaan, pitää tärkeänä, että näitä asioita, mitkä liittyvät kaavoitukseen ja liikennesuunnitteluun, pidetään yllä ja kysytään myös ikääntyneiltä, koska myös he ovat julkisten palvelujen ja liikenteen käyttäjiä.

Arvoisa puhemies! Oikeusasiamiehen kanslian arvot ja tavoitteet arvoina ovat muun muassa ihmisläheisyys ja vastuullisuus. Tavoitteena on asiakaslähtöisyys, ja toimintaperiaate liittyy hyvään asiakaspalveluun. Tavoitteiden toteutumisen merkitys on luottamuksen kannalta äärettömän tärkeä, ja pidän sitä hyvänä.

Arvoisa puhemies! Erilaisissa tarkastuksissa oikeusasiamies on selvittänyt muun muassa yöaikaista hoitoa liittyen ikääntyneiden palveluihin. Tämä on erittäin tärkeä asia. Olen itse tehnyt yötyötä melkein 14 vuotta, ja tiedän sen tilanteen, mikä monessa hoivakodissa yöaikaan on. On tärkeää, että oikeusasiamies on selvittänyt sitä, kuinka yöaikaan ihmisten hoito toteutuu — onko siellä valvontaa koko ajan — ja miten voisimme kehittää muun muassa erilaisin teknologisin ratkaisuin sitä hoidon jatkuvuutta ja hyvyttä.

Oikeusasiamies nostaa toistuvasti kertomuksissaan esille ikääntyneiden ihmisten perus- ja ihmisoikeusongelmat. Niin tälläkin kertaa. Täällä mainitaan ravinto, hygieniä, vaippon vaihto, kuntoutus, sosiaalinen vuorovaikutus ja ulkoilu ja näissä havaitut puutteet. Puutteita on myös johtamisessa ja henkilökunnan määrässä.

Kotona asuvien vanhusten palvelujen riittävyydessä ja laadussa, turvallisuudessa, ulkoilun mahdollistamisessa ja asiointipalvelussa on puutteita. Digitaalisuuden osalta Suomessa ihmisten odotuksena on se, että kaikki ihmiset pystyvät digitaalisia palveluja käyttämään. Tämä on toistuvasti ongelma, sillä monet ikääntyneet eivät yllä näihin digitaalisiin palveluihin. Pidän yhtenä suurena ja tärkeänä asiana sitä, että digikuilu pystytään sulkemaan niin, että myös ikääntyneet saavat erilaisia palveluja. Ei aina tarvitse mennä sinne digitaalisiin palveluihin.

Mutta kiitos oikeusasiamiehelle tästä kertomuksesta, ja jatkakaamme yhdessä työtä inhimillisen, hyvän ja arvokkaan elämän eteen ja sen eteen, että kaikki ihmiset saavat Suomessa hyviä palveluja.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Honkonen.

17.15 Petri Honkonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tässä todellakin käsitellään oikeusasiamiehen kertomusta vuodelta 2022, ja olen itsekin sitä ollut perustuslakivaliokunnassa käsittelemässä. Haluan tässä kohtaa ottaa kantaa erääseen teemaan, josta apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on tehnyt ratkaisun vuonna 2022. Tämä koskee huoltajuusriitoja ja lasten asemaa ja lasten oikeuksia vanhempien erotilanteissa, jotka johtavat niin sanottuihin huoltajuuskiistoihin ja niin sanottuun huoltokiusaamiseen eli vieraannuttamiseen.

Tässähän on kyse aika merkittävästä ja monella tapaa raadollisesta ja surullisesta ilmiöstä, joka yhteiskunnassamme on edelleen valitettavasti vahvasti läsnä. Vanhempien erotilanteessahan vanhemmuus jaetaan lähi- ja etävanhempaan, ja etävanhemmalla on oikeus nähdä lastaan, mutta tämä ei kuitenkaan aina toteudu, mikä on lapsen kehityksen ja lapsen oikeuksien kannalta väärin. Usein, kun tuomioistuinkäsittelyssä näistä huoltajuusasioista päätetään, niitä tilanteita valitettavasti pystytään myös venyttämään ja venytetään. On ti-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

lanteita, joissa toinen vanhempi ei ole esimerkiksi vuosiin pystynyt olemaan yhteydessä omaan lapseensa. Valitettavan usein — ei aina, mutta valitettavan usein — tämä vanhempi on nimenomaan lapsen isä ja lapsen äiti estää tämän tapaamisen. Toki on myös tapauksia, jotka ovat toisinpäin. Tämä ongelma usein vaietaan, tämä tilanne valitettavan usein vaietaan, ja isillä ei ole useinkaan riittävästi keinoja parantaa asemaansa. No, lähivanhempaa voidaan rangaista uhkasakolla ja myöskin lapsi voidaan sitten sosiaalitoimen toimesta noudata hänen luotaan, mutta näistä huolimatta vieraannuttamista tapahtuu, ja lapsen kehityksen kannalta näissä tilanteissa kaikenlainen jännite tietysti on todella kielteistä.

Nythän vuonna 2018 tuli voimaan lakiuudistus lapsen huolto- ja tapaamisoikeudesta, jossa säädettiin tiettyjä parannuksia. Muun muassa vuoroasuminen tunnustettiin ja tuotiin lakiin, ja lakiin tuotiin säännös huoltajan velvollisuudesta vaalia lapselle läheisiä ihmissuhteita ja suojella lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, ja molempien vanhempien on lain mukaan myös myötävaikutettava lapsen molempien vanhempien tapaamisoikeuden toteutumiseen. Sitten tässä lakiuudistuksessa tavoitteena oli myöskin näiden huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyvien asioiden tuomioistuinkäsittelyä tehostaa ja myöskin lapsen oikeutta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa merkittävästi parantaa.

Tästä lakiuudistuksen voimaantulosta on nyt kulunut aikaa jo yli viisi vuotta, ja nyt olisiakin paikallaan sitten tarkastella, kuinka nämä lakiuudistukset ovat sitten todellisuudessa tähän tilanteeseen vaikuttaneet. Olen ilolla pistänyt merkille, että hallitusohjelmassa on ihan myönteisiä kirjauksia tämän osalta, ja toivonkin, että hallitus näitä kiirehtii.

Tässä apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa, joka on ymmärtääkseni oikeusasiamiehen toimiston omasta aloitteesta tehty, esitetään, että sosiaali- ja terveysministeriö valmistelisi ohjeet sosiaalihuollolle ja lastensuojelulle sellaisista tukitoimenpiteistä ja palveluista, joita voitaisiin tarjota lapsille ja heidän vanhemmilleen näiden huoltajuusriitojen aikana. Usein näissä tilanteissa myös lastensuojelu on osallinen, ja monen varsinkin vieraannutetun lapsen isän kokemus on, että helposti sosiaalitoimen kanssa tulee kokemus epätasa-arvoisesta kohtelusta. Nyt kun tiedämme, kuinka lastensuojelu Suomessa on merkittävästi kuormittunut, niin en missään nimessä halua näistä järjestelmässä ilmenevistä haasteista syyttää ammattilaisia, sosiaalityöntekijöitä, jotka tekevät pienillä resursseilla kovassa paineessa työtä, mutta on selvää, että vahvempaa ohjausta ja ohjeistusta, kuten tässä apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa esitetään, sosiaali- ja terveysministeriön taholta tarvitaan.

Toivon, että hallitus tarttuu tähän teemaan vahvasti ja tekee tämän viisi vuotta voimassa olleen lain osalta nyt sitten tarkastelun, ja jos huomataan — ja kun oletan, että huomataan — että tämä valitettava ilmiö, vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen, ei ole Suomesta mihinkään hävinnyt, niin toivon, että siihen jämäkästi tartutaan ja tehdään tarvittavat, vielä tiukemmat lakimuutokset, joilla tästä ilmiöstä päästään lopullisesti eroon tai sitä pystytään merkittävästi vähentämään, ja lapsen oikeudet molempiin vanhempiin toteutuvat.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kiuru, Pauli.

17.21 **Pauli Kiuru kok:** Arvoisa rouva puhemies! Kiitos oikeusasiamiehelle kattavasta kertomuksesta ja samoin kiitos perustuslakivaliokunnalle ja puheenjohtaja Vestmanille valiokunnan mietinnön esittelystä. Edustaja Vestman sanoi puheenjohtajana, että valiokunta ei perinteiseen tapaan ota yksityisasioihin kantaa, ja se on ymmärrettävä linja.

Tulevaisuusvaliokunta, jonka jäsen olen, kiinnitti huomiota tähän vanhusten oikeuksiin liittyvään kohtaan oikeusasiamiehen kertomuksessa, ja itse asiassa kysimme hieman li-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

sääkin sitten asiantuntijalausuntona. Valiokunnan kysymys koski kyselytutkimuksia, joissa aikuisväestöä, osa kohderyhmästä, suljetaan kyselyiden ulkopuolelle ja rajaamisperusteena on heidän ikänsä. Valiokunta halusi tietää, onko se soveltuva tapa toimia, ja vastaus kyllä saatiin, perusteellinen, hyvä vastaus valiokuntaan. Ja vastaus oli, että näin ei saa toimia.

Oikeusasiamiehelle voi kannella jokainen, joka katsoo, että hänen oikeuksiaan on loukattu tai viranomainen ei ole noudattanut tiukasti lakia niin kuin pitää, ja tämä kantelumahdollisuus on arvokas asia. Kantelu ei sinänsä maksa mitään, ja oikeusasiamiehen päätökset tulevat noin vuodessa, taitaa olla se maksimiaika siellä määritelty noin vuodeksi. Itse tein tästä ikääntyvien kohtelusta ja sulkemisesta pois kyselytutkimuksista elämäni ensimmäisen kantelun oikeusasiamiehelle — taisi olla lokakuussa, joo, kyllä lokakuussa — viime syksynä. Odotan mielenkiinnolla vastausta.

Pelkästään se, että tämä kantelumahdollisuus on olemassa ja kantelu on tehty, on jo vaikuttanut niin, että kyselyn tehnyt... No, en lähde nimeä mainitsemaan, näitä kyselylaitoksia on useita, mutta yksi merkittävä tutkimuslaitos on jo ilmoittanut, että he ovat muuttaneet niitä kriteerejä, joilla he näitä kyselytutkimuksia lähtevät tekemään. Uskon, että tämä viesti on hyvin vahvasti mennyt perille myös Pirkanmaan hyvinvointialueelle, jonka toiminnasta tässä oli kysymys. En epäile ollenkaan, että siinä olisi jotain tarkoitushakuisuutta, vaan se on ehkä tämmöinen kyselytekninen asia, saavutettavuusasia, ehkä myös taloudellinen asia. Mutta sillä on erittäin suuri merkitys ikääntyville ihmisille, miten heitä kohdellaan, miten he tulevat kuulluiksi tai tuntevat tulevansa kuulluiksi. Tällaisilla asioilla on hyvin suuri merkitys.

Edustaja Honkonen piti hyvän puheenvuoron. Taidan palata siihen sitten uudessa puheenvuorossa. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Hoskonen.

17.24 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Ensinnä haluan kiittää oikeusasiamiestä erinomaisesti laaditusta selvityksestä vuodelta 22. Tämä antaa hyvän kuvan silloin tapahtuneista asioista ja on erinomainen tietolähde niille, jotka asiasta ovat kiinnostuneita.

Ensimmäisenä asiana, arvoisa puhemies, on tämä — ja iloitsen siitä — että oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin välinen työnjako on nyt saatu tasapainoon. Siitähän pari vuotta sitten tuli uusi laki voimaan. Hyvin kuvaavaa on tämä, että valituksia tuli oikeusasiamiehen pöydälle 6 600 kappaletta ja ratkaisuja tuli 6 800 kappaletta, eli hieman enemmän oli ratkaisuja kuin tuli valituksia. Näin ollen on työssä päästy tasapainoon, ja käsittelyaika on sitten se noin yksi vuosi, mikä on erittäin hyvä sinänsä. Tällä keinoin kun jatketaan, se luo uskottavuutta ja parantaa hallinnon tasoa, se, kun ratkaisut saadaan määrääjässä ja nopeasti. Aivan kuten edustaja Kiuru omassa puheenvuorossaan äsken kuvasi, sillä itse kantelulla on jo merkitystä siinä itse asian tapahtumassa, jolloin viranomaiset heräävät — tokihan he aina ovat hereillä mutta terästyvät ja palaavat sitten omassa työssään paljon tarkempaan työntekoon, mikä on erittäin hyvä asia.

Mutta sitten toinen asia, johon tässä kertomuksessa myös otetaan kantaa, oikeudenkäynnin kesto ja asioiden käsittelyn kesto eri viranomaisissa. Tämä on yksi suomalaisen oikeudenkäytön murheellisimpia juttuja. Ja osa siitä syyllisyydestä pitää ehdottomasti ottaa meidän edustajienkin harteilleen, ja iso osa pitääkin ottaa, koska olemme tehneet sen verran

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

epäselvää lainsäädäntöä, että se on johtanut sitten tällaisiin valituskierteisiin, ja se sitten menee oikeusasteittain monesti... Otetaan esimerkiksi vaikka Lieksan kuuluisan sillan valituskäsittely, joka hallinto-oikeudessa on pyörinyt nyt seitsemän vuotta, ja vielääkään ei ole siltaa korjattu, ei ole pystytty uusimaan sitä siltaa. Olkoon tämä esimerkkinä siitä, miten järjestömiin on tämä asia mennyt siinä asiassa. Onhan niitä varmaan paljon muitakin, mutta kun on mennyt seitsemän vuotta, jolloin silta olisi pitänyt jo rakentaa uusiksi ja korjata, ja vielä edelleen on se prosessi kesken, niin eihän siinä ole järjen hiventä. Tällaiset pitää pystyä sivistysvaltiossa ja hyvässä demokratiassa karsimaan pois. Ja se on ihan eduskunnan vika — tässä ei ole virkamiehillä mitään vikaa — eduskunnan löperöä lainsäädäntöä, ja tässä meidän pitää parantaa omaa toimintaamme huomattavasti. Nimenomaan oikeudenkäynnin kestohan ja viiveet, mitä sieltä tulee, rajoittavat uskottavuutta meidän oikeusjärjestelmään ja meidän oikeusvaltioon. Tämä on meille vakava asia, mikä pitää eduskunnassa ottaa ihan oikeasti vahvasti esille.

Ja sitten, arvoisa puhemies, vielä lopuksi sen verran, että iloitsen yhdestä kohdasta. Perustuslakivaliokunta antoi mietintönsä, ja tässä vaiheessa kiitän puheenjohtaja Vestmania ja kaikkia valiokunnan jäseniä, ennen kaikkea valiokuntaneuvoksia, jotka ovat tehneet erinomaista työtä. Ja ikään kuin kruununa koko tämän hienon perustuslakivaliokunnan mietinnön päälle haluan lukea tämän kohdan 4, koska se on helpottanut minunkin sieluni niin paljon. Aina tulee kyselyitä, kun olen perustuslakivaliokunnan jäsen ollut pitkään, ja aina tulee paineita, että pitäisi milloin mikäkin asia ottaa perustuslakivaliokunnan käsittelyyn. Haluan lukea tämän kohdan 4, koska tämä olkoon sitten tiedoksi myös kotimaakuntaani ja moneen muuhun maakuntaan, mitä perustusvaliokunta lausui tästä omassa mietinnössään ihan hetki sitten: ”Perustuslakivaliokunta korostaa myös, että valiokunnan tehtävät määräytyvät perustuslain 74 §:n ja perustuslain muiden säännösten mukaisesti eikä valiokunta ota käsittelyyn yksittäisten kansalaisten valiokunnalle osoittamia, esimerkiksi laillisuusvalvojen kanteluratkaisuja koskevia kirjoituksia. Valiokunnalle osoitetut eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaa koskevat yksityisten kansalaisten tekemät tutkintapyyntö, kantelut, oikaisuvaatimukset ja muut vastaavat kirjoitukset eivät siten johda toimenpiteisiin valiokunnassa. Perustuslakivaliokunta ei toimi oikeusasiamiehen kanteluratkaisujen muutoksenhakuasteena.” Elikkä tämä tuli nyt tiedoksi kaikille, jotka odottavat vaikka allekirjoittaneelta, että joku asia ratkeaa, kun viedään se sinne perustuslakivaliokuntaan. Siis sellaista on ihan turha tehdä. Pitää toimia omassa asiassa. Jos jostakin kantelee taikka katsoo oikeuttaan loukatuksi, niin kyseisen henkilön pitää itse olla ajan tasalla ja ottaa selvää hyvissä ajoin, onko hänen asiassaan valitustie, joku oikeusistuin, taikka mikä se sitten onkaan, tai joku viranomainen, mikä se nyt sitten onkaan. Mutta perustuslakivaliokunta ei sitä ole. Haluan kiittää valiokuntaneuvos Koillista erinomaisesti laaditusta kohdasta 4. Toki koko mietintö on tasapainoinen ja hyvä, mutta täällä helmenä on tämä kohta 4. — Minä kiitän. [Aki Lindén: Kruununjälökivi!] — Se on juuri sitä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Mäenpää.

17.29 Juha Mäenpää ps: Arvoisa rouva puhemies! Meillä on täällä käsittelyssä Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2022 — näin lukee tässä minun kirjassani, mutta olettaisin kyllä, että olemme jo vuodessa 23, vai onko tämä vuoden 22 kirja tosiaankin? [Aki Lindén: Tämä on 22!] — Kyllä se on 22. [Aki Lindén: Tämä on mietintö siitä!]

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

No joo, haluan kuitenkin ehkä perinteeksi muodostuneessa asiassa nostaa esille myös näitä asioita, mitä minä itse koen kansalaisen näkökulmasta haasteellisiksi. Täytyy rehellisesti tunnustaa, että mietintöä en ole lukenut, mutta taas tämän kirjan hain tuolta, ja perinteisesti nostan esiin... Arvostan sitä, mitä Honkonen ja Kiuru täällä puhuivat näistä huoltajuus... [Välihuuto] — Anteeksi, olitteko te molemmat? Joo, kyllä. Eli nämä nousivat esille teidän puheissanne. — Minä itse haluaisin nostaa täältä tällaisen yhden tapauksen. En tiedä, se on hyvin samankaltainen kuin mihin olen itse törmännyt, ja näille asioille pitäisi jotakin saada tässä yhteiskunnassa tehtyä. Eli täällä on laillisuusvalvonta asiaryhmittäin ja kohdan 4.10, ”Sosiaalihuolto”, alta — olen toiminut ammatillisena erityisopettajana, ja mielestäni minulla on ehkä jonkin verran kokemusta tunnistaa erilaisia erityisen tuen haasteiden muotoja, mitä ihmisillä voi olla — haluan lukea yhden kohdan, sivulta 208, ”Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen”: ”Sosiaalitoimessa ei tunnistettu, että kantelija on erityistä tukea tarvitseva henkilö, eikä hänen asioitaan käsiteltäessä noudatettu haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojaamiseksi tarkoitettua sääntelyä.”

Nämä ovat varmaan hankalia asioita, mutta eräässä tapauksessa, jota menin vähän lähemmin seuraamaan — on kamalaa, että ei tunnisteta, jos minäkin tunnistan omalla erityisopettajan kokemuksellani semmoisen henkilön erityishaasteet — kyseessä oli Asperger-äiti, joka oli menettänyt lastensuojelulle lapsensa. Tästä äidistä ei oltu tunnistettu, että hänellä on joitain haasteita. On hyvin todennäköistä ja keskustelussa on esiin tullut se asia, että myöskin lapsilla on näitä haasteita. Nämä ovat semmoisia asioita, joihin meidän yhteiskunnan pitäisi puuttua, siis muuttaa käytäntöjä sillä tavalla, että me oikeasti pystyttäisiin jonkun koulutuksen tai muun turvin turvaamaan myöskin lastensuojelun asiakkuudessa se, että lastensuojelun toimijat tunnistaisivat joko lasten erityispiirteet tai myöskin nämä vanhemman erityispiirteet. Toivoisin, että näihin kiinnitettäisiin huomiota.

Sitten täällä kirjassa pisti silmääni tämä rokotehaittarekisterin ruuhkautuminen. Se on sillä tavalla omituinen asia, että siihen ei ole vielä okei otettu mitään kantaa, miksi tämä rekisteri ruuhkautuu — ihan kuin ei olisi vakavasti otettu näitä asioita.

”Ratkaisuja lasten sijaishuollosta tekemiin kanteluihin”: Nämä ovat tosi tärkeitä asioita — en lähde niitä sen enempää kommentoimaan, koska mielestäni Honkonen ja Kiuru tekivät sen hyvin. Nämä lapsen huolto- ja huoltajuusasiat ovat hyvin vaikeita, ja nämä vaativat jonkinlaista erityisosaamista. Jonkinlainen koulutus eri käräjäoikeuksiin ja muihin niille, jotka näitä asioita ratkovat, olisi paikallaan. Minä toivon suuresti, että näitä asioita saadaan vietyä eteenpäin tässä meidän yhteiskunnassa.

Sitten täällä on kokonainen kappale, jossa apulaisoikeusasiamies on itse todennut sen, että lastensuojelun ohjeistamiselle vaikeissa huoltajuusriidoissa pitäisi jotakin tehdä. Arvostan kovasti sitä, että tämä on noussut esiin, ja toivon, että nämä eri ministeriöt yhteistyössä saavat jonkun poikkihallinnollisen toimintamallin, jolla näitä asioita kyetään oikeudenmukaisesti jatkossa tekemään, vaikka asia on äärettömän vaikea. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Lindén.

17.35 Aki Lindén sd: Arvoisa rouva puhemies! Kuten edustaja Mäenpääkin äsken sanoi, niin myös itselleni on tullut ehkä jonkinlaiseksi perinteeksi käyttää tässä yhteydessä tai sitten asian lähetekeskustelussa puheenvuoro — nyt käytän tässä mietintövaiheessa. Tässä hän on kyseessä perustuslakivaliokunnan mietintö, jonka valiokunnan puheenjohtaja esiteli, ja siihen liittyy sitten neljä asianomaisen valiokunnan lausuntoa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

Olen yleensä tässä puheenvuorossani todennut sen, että tämä oikeusasiamiehen kertomus on minusta äärettömän tärkeä. Ja kun aikanaan tulin, vuonna 1995, valituksi Länsi-Suomen tai silloisen Turun ja Porin lääninhallituksen lääninlääkäriksi, jonka virkatehtäviin kuului läänin alueella terveydenhuollon ohjaus ja laillisuusvalvonta, rupesin toimimaan niin, että kun tämä kirja ilmestyi, niin silloisena aikana, kun ei ollut vielä sähköistä asioiden käsittelyä, otatin kopiot niistä sivuista, joissa käsiteltiin terveydenhuoltoon liittyviä linjauksia, ja jaoin ne sitten terveydenhuollon toimintayksiköille. Ja tätä samaa sitten myöhemmin tuossa suuressa sairaanhoitopiirissä, HUSissa, toimiessani käytin niin, että jaoin yksiköille nämä tietyt kohdat, koska täällä on erittäin tärkeitä linjauksia, joita nimenomaan siellä kentällä tulisi tuntea, niin että voitaisiin vastaisuuden varalla toimia sitten paremmin niissä asioissa.

Ehkä yleisesti ei ole tunnettua, että esimerkiksi sellainen asia kuin hoitotakuu juontaa juurensa täältä oikeusasiamiehen kertomuksesta. Se oli kai vuosi 2002, kun silloinen kansanedustaja Espoosta, kokoomuksen Eero Akaan-Penttilä, teki kantelun siitä, että kunnissa muodostui kuntien sairaanhoitopiirille, silloiselle HUSille, antamista erilaisista rahoituksista johtuen eripituisia hoitonoja, ja hän sitten teki tämän kantelun, ja silloinen oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio selvitti sen asian niin, että edellytti, että lainsäädäntöä näiltä osin selkeytetään. Ja niinpä meillä vuonna 2004 astui sitten voimaan hoitotakuulainsäädäntö, joka lähti siitä, että ei voi olla kuntakohtaisia jonoja vaan potilaita hoidetaan sairaaloissa tiettyjen aikataulujen puitteissa ja lääketieteellisellä perusteella.

Täällä on vammaisten asiaa käsitelty erittäin laajasti, kiitokset siitä, ja sitten terveydenhuolto on käsitelty täällä omassa kohdassa. Totesin, että siinä oli kuusi esitystä ja kymmenen ratkaisua. Ne ovat kaikki jollakin tavalla tuttuja, koska tuona vuonna, 22, toimin itse ministerinä. Ja haluaisin todeta, että ainoa pieni puute, minkä löysin tässä, on se, joka koskee tuota Kaakonkulman lääkärihelikopterin sijaintipaikan määräystä. Käsissäni on ollut HYKSin erityisvastuualueen ensihoitokeskuksen siitä asiasta tekemä päätös, ja olen sen lkenut, mutta täällä mainitaan, että sellaista ei olisi. Ehdotushan oli, että tätä lainsäädäntöä pitäisi näiltä osin selkeyttää, mikä on kyllä tarpeen, koska oli epäselvää, kenen kuuluu [Puhemies koputtaa] mitäkin päättää tässä asiassa.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Ojala-Niemelä.

17.38 Johanna Ojala-Niemelä sd: Arvoisa rouva puhemies! Kiitos eduskunnan oikeusasiamiehelle tästä hyvin kattavasta kertomuksesta ja samoin valiokunnan puheenjohtajalle tämän mietinnön esittelystä. Tässä oli myönteistä panna merkille, että näitten kanteluitten määrä oli hivenen tullut alas ja enemmän oli ratkaistuja juttuja kuin sisään tulleita kanteleita, mikä kertoo myös osaltaan siitä, että myös näitä vanhoja, pitkään käsittelyssä olleita asioita oltiin saatu purettua sieltä alta pois.

Tuolloin korona-aikana korostui se, että valvontakäynnit eivät olleet mahdollisia, ja olin ilahtunut myös siitä, että tältä osin oli palattu vanhaan hyvään käytäntöön ja nämä valvontakäynnit olivat mahdollistuneet. Minusta on tärkeätä, että lastensuojelulaitoksissa, vankiloissa, erityislaitoksissa käydään. Siinä aina tulee se henkilökohtainen kontakti, kun sinne menee paikan päälle ja näkee ne olosuhteet siellä paikan päällä eikä olla sitten Teamsin varassa niiltä osin.

Edustaja Hoskonen otti täällä esille tämän ylimpien laillisuusvalvojien uuden lain, mikä viime vaalikaudella säädettiin. Kuulimme tuossa kanslerin kuulemisen yhteydessä, että hä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

nen mielestään tämä oli toiminut hyvin ja toi selkeyttä ja tavallaan myös kansalaisiin nähden oli helpompi erottaa, miten jatkossa sitten näitä kanteluita tulee suunnata ja ohjata. Mielelläni kuulisin eduskunnan oikeusasiamieheltä, miten hän näkee tämän laillisuusvalvonnan toteutumisen nyt uuden lain aikana. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Räsänen, Joona.

17.40 Joona Räsänen sd: Arvoisa puhemies! Puutun tässä mietintökäsittelyssäkin jälleen samaan asiaan, jonka muistaakseni nostin esille myös lähetekeskusteluvaiheessa. Se on itse asiassa se aihe, jota melkein jokaisessa kertomuksessa myös oikeusasiamies on käsitellyt ja mitä myös asianomainen valiokunta eduskunnassa on paljolti, tämänkin kertomuksen yhteydessä, käsitellyt. Asiahan on tämä oikeudenkäyntien kesto ja rikosprosessiketju, josta, varsinkin oikeudenkäyntien kestosta ja rikosprosessiketjun sujuvuudesta, on kannettu huolta jo pidempään, mikä tietenkin liittyy siihen, että resurssit meidän keskeisillä viranomaisilla, jotka näihin asiakokonaisuuksiin linkittyvät, ovat olleet vajavaiset, tai sanotaanko niin, että ei myöskään ole ehkä saatu niistä irti kaikkea, mitä olisi pitänyt. Tämä totta kai on johtanut sitten siihen, mikä on kansalaisten kannalta erittäin ikävä asia, että sitten oikeudenkäynnit ja rikosprosessiketjut pidentyvät. Tässähän valitettavasti nähtiin myös se tilanne pandemian aikana, että haasteellinen tilanne paheni entisestään.

Arvoisa puhemies! Sen sijaan, että aina voivottelisi tätä samaa asiaa ja kysyisi aina sen saman kysymyksen, voitaisiinko tässä jonain vuonna nyt päästä vähän parempaan suuntaan, niin täytyy löytää myös joku myönteinen asia, mistä voi kehua nykytilannetta. Se on oikeastaan se, että jo viime syksynä, kun käsitelimme valtion talousarviota tälle vuodelle ja varsinkin julkisen talouden suunnitelmaa, niin siellähän tähän kysymykseen ensimmäistä kertaa pitkään aikaan resursseja kohdennettiin, mikä toivon mukaan tätä tilannetta tulee tulevaisuudessa helpottamaan. Toivon mukaan oikeudenkäyntien kesto sitten edes jonkun verran lyhenisi ja toisaalta rikosprosessiketju sujuvoituisi. Tältä osin täytyy kiittää tässä asiassa hallitusta, elikkä että näitä resursseja on näihin asioihin kohdennettu, vaikka muutoin tiedämme, että erittäin vaikeat taloudelliset ajat isänmaalla ovat.

Arvoisa puhemies! Toteankin tähän loppuun sen, että toivoisi, että todella sitten kun tulemme tulevien vuosien kertomuksia käsittelemään tästä eteenpäin — siinähän nyt hetki tietenkin menee — näkyisi myös myönteistä kehitystä näissä asioissa, niin että näillä resursseilla oltaisiin saatu aikaan sitä, mitä pitkään tämä talo ja keskeiset toimijat ovat tässä halunneet.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kiuru, Pauli.

17.43 Pauli Kiuru kok: Arvoisa rouva puhemies! Palaan tähän asiaan, mistä edustaja Honkonen puhui ja samoin edustaja Mäenpää. Todellakin nämä vieraannuttamisasiat, huoltokiusaaminen ja tapaamisoikeussopimusten noudattamatta jättäminen ovat laaja ongelma, joka koskee satoja tai itse asiassa tuhansia lapsia. Joka toinen avioliitto, tai parisuhde, päättyy eroon — itse asiassa avioliitoistakin taitaa puolet päättyä eroon — ja näin ollen moni lapsi kokee vanhempiensa eron. Eron myötä sitten on tietysti sovittava siitä, miten lasten huolto järjestetään eron jälkeen. Suurin osa näistä menee kohtuullisen kivuttomasti, mutta sitten on erittäin haastavia tapauksia, joissa syntyy lapsen huollosta ja tapaamisoi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 22/2024 vp

keudesta riitaa ja kiistaa ja siihen saattaa liittyä sitten vieraannuttamista, huoltokiusaamista, tapaamisoikeussopimusten noudattamatta jättämistä ja tämän suuntaisia ongelmia.

Hyvä puoli on, kuten myös Honkonen totesi, että hallitusohjelmassa on aika laajasti kirjattu näistä asioista, ja uskon, että ministeri vie näitä sinänsä hankalia asioita, lainsäädännöllisestikin hankalia asioita, eteenpäin niin, että niihin saadaan parannusta. Muutama vuosi sitten saatiin esimerkiksi isovanhempien rooliin näissä tapaamisasioissa parannusta. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Oikeusasiamies Jääskeläinen, olkaa hyvä.

17.45 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen: Arvoisa rouva puhemies! Kiitän arvoisaa perustuslakivaliokuntaa kertomuksen johdosta antamastaan mietinnöstä, ja samoin kiitän valiokunnan puheenjohtajaa, edustaja Vestmania, tuon mietinnön esittelystä. Samoin kiitän kaikkia täällä tänään käytetyistä puheenvuoroista, ja samoin kiitän jo aikanaan lähetekeskustelussa käytetyistä puheenvuoroista. Nuo puheenvuorot kannustavat oikeusasiamiestä ja koko oikeusasiamiehen kansliaa edelleen ponnistelemaan yksilön oikeuksien toteutumisen hyväksi.

Täällä nostettiin esiin tämä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin tehtävienjakolaki, joka tosiaan tuli voimaan kertomusvuonna, silloin 2022, lokakuun alusta, eli tuolloin kertomusvuonna saatiin vasta vähän kokemuksia siitä, mutta nuo kokemukset ovat olleet hyviä. Tuon tehtävienjakolain toimeenpano on sujunut hyvässä yhteistyössä Oikeuskanslerinviraston kanssa. Välittömästi näiden siirrettyjen kanteluiden määrä on jäänyt itse asiassa aika vähäiseksi, eli tuolloin 22 — no, se tuli voimaan 1.10., eli siinä nyt oli vain muutama kuukausi, se aika ei ollut pitkä — noina muutamana kuukautena meille siirrettiin Oikeuskanslerinvirastosta noin sata kanteluasiaa. Mutta voin kertoa, että myöskään nyt viime vuonna, siis 2023, tuo siirrettyjen asioiden määrä ei ollut suuri: muistelin, että semmoista ehkä 200—300 asian luokkaa enintään. Tämä johtuu osittain siitä, että tämä uusi tehtävienjakolakihan rakennettiin vähän siltä pohjalta, että siinä otettiin huomioon ne painotukset yhtäältä oikeusasiamiehen ja toisaalta oikeuskanslerin työssä, jotka olivat jo käytännössä muodostuneet. Eli esimerkiksi vaikka nyt terveydenhuoltoa ja sosiaalihuoltoa ja muita haavoittuvia ihmisryhmiä koskevat asiat olivat jo aikanaan vähän niin kuin luonnostaan ohjautuneet ja painottuneet oikeusasiamiehelle, ja näin ollen se, että nyt tehtävienjakolaissa ne on keskitetty oikeusasiamiehelle, ei johda siihen, että isoja määriä kanteluita sitten Oikeuskanslerinvirastosta meille siirrettäisiin. Tuo tehtävienjakolakihan ylipäänsä on nyt laadittu niin, että meidän näkökulmastamme valtaosa näistä isoista asiaryhmistä on nyt sitten keskitetty oikeusasiamiehelle. Olen ylipäänsä tästä tehtävienjakolaista hyvin iloinen, siitä, että se on nyt saatu ja voimassa ja osoittautunut hyvin toimivaksi. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Kiitokset oikeusasiamiehelle.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 11/2023 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.